

vals conservades sobre la Missa» (p. 382). Hauf, d'altra banda, documenta més que a bastança el tractament del misteri eucarístic en els sermons vicentins i hi distingeix entre una exposició més o menys tècnica i formativa del que és la missa i una presentació d'aquest sagrament com a descripció de la vida de Crist, oferida a tall d'objecte de meditació i basada en un rotund cristocentrisme.

Comptat i debatut, al llarg de tot el volum ressenyat en aquestes pàgines se'ns ha desplegat una imatge força completa, variada i rica de Vicent Ferrer en la seva dimensió de predicador. Subratllo aquesta dimensió per tal com, en els darrers temps, també hom insisteix en la seva dimensió d'intel·lectual universitari, tractada ací més tangencialment. Evidentment, és l'activitat de predicador la que li ha guanyat, a mestre Vicent, un lloc molt important en el context de la literatura catalana medieval i en la memòria, tan deturpada com es vulgui, que en guarda la nostra societat actual. La diversitat de perspectives ofertes donen raó a bastament de la polièdrica complexitat que s'amaga en la predicació medieval, de la qual el dominic homenatjat és figura ben cimera. Tant de bo la lectura atenta d'aquests materials ajudi a consolidar noves vies d'accés a un nom clau de la nostra cultura medieval.

Josep-A. YSERN
Universidad Nacional de Educación a Distancia

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2022): *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana, III. Lèxic*, a cura de Joan Veny. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 390 p.

El procés d'estandardització d'una llengua es beneficia sens dubte de les reflexions i dels debats que la comunitat lingüística que acull el procés pot generar. Al seu torn, aquestes reflexions i debats reclamen materials (propostes, estudis, recerques...) que ajudin a passar del que representen simples opinions (ben respectables, això sí) a plantejaments rigorosos i crítiques fonamentades. És bo —però no pas habitual— que part d'aquests materials (per continuar amb aquesta paraula més aviat neutra i general, en aquest context) provinguin del que podem anomenar l'*autoritat* lingüística, i que en el cas del català correspon a l'Institut d'Estudis Catalans, que va iniciar ja al segle passat un camí de propostes prou conegut sobre l'estàndard oral.¹

El volum que ressenyem, editat a cura de Joan Veny, és l'última baula d'aquesta cadena, i enceta una dimensió que encara no s'havia considerat, després de la fonètica i la morfologia (i a l'espera de la sintaxi): el lèxic. Segurament és el nivell del qual els parlants són més conscients, i en aquest sentit —però també en molts altres, com es veurà— l'obra ressenyada resulta molt útil, i si es vol recórrer a un dels tòpics de les ressenyes, és més que evident que omple un gran buit.

Estructura de l'obra

El llibre s'obre amb una «Introducció» (pàgines 7-26) en què es desenvolupen els vuit punts següents: (1) «Objectiu», (2) «Precedents», (3) «Equip de treball i control», (4) «Mètode», (5) «Estadística», (6) «Criteris de presentació», (7) «Organització general» i (8) «Instruccions d'ús».

S'inclou a continuació una «Llista de símbols i abreviatures» (pàgines 27-29), que agrupa tres llistes («Símbols», «Categories lèxiques» i «Llengües d'origen»), i el «Corpus general» (pàgines 31-343),

1. Pel que fa a la fonètica, Institut d'Estudis Catalans. Secció Filològica: *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana. 1, Fonètica*. A cura de Joan A. Argenter. Tercera edició, corregida, 1999 (la primera edició va aparèixer l'any 1990). Pel que fa a la morfologia, Institut d'Estudis Catalans. Secció Filològica: *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana. 2, Morfologia*. A cura de Joan A. Argenter. Quarta edició, corregida, 1999 (la primera edició va aparèixer l'any 1992).

que és el que constitueix la gran part de l'obra. Aquesta es tanca amb una «Secció algueresa» (pàgines 345-359) i un «Annex: Unitats lèxiques d'àmbit restringit» (pàgines 361-390). L'annex està dividit en «A. Dialectes orientals», amb apartats per al septentrional, el central i el balear i «B. Dialectes occidentals», amb apartats per al nord-occidental —que inclou un subapartat amb l'epígraf «Parlar d'Andorra (Andorra)»— i el valencià.

Objectiu, precedents i mètode

L'objectiu d'una obra d'aquest tipus és ben clar i previsible, i cal dir ja d'entrada que s'aconsegueix plenament: «seleccionar elements del lèxic oral bàsic i disponible de la llengua per tal de facilitar un repertori comú als usuaris i, especialment, als professionals dels mitjans de comunicació de tot el domini, repertori també extensiu als escriptors de cada àrea dialectal» (pàgina 7).

Com en les altres propostes, hi ha una distinció de fons entre formes d'àmbit general (conjunt del territori) i d'àmbit restringit (pròpies de cada varietat). Amb paraules que es diria que són molt mesurades i amb un toc de flexibilitat, s'apunta que aquestes últimes «poden ser usades en cada àrea respectiva en les comunicacions de caràcter públic» però alhora «tenint en compte que els usuaris poden alternar-les amb les variants d'àmbit general, tant dins de la seva mateixa àrea dialectal, com sobretot en comunicacions d'abast supradialectal» (pàgina 7). Com ha passat sempre en les polèmiques sobre l'estàndard (sobretot l'oral), els partidaris d'un estàndard més aviat flexible hi veuran, en aquests apunts, un bon consell (o una bona “proposta”, que, al capdavant, és el que és); en canvi, els partidaris d'un estàndard més rígid (i, segons alguns, justament per això més *estàndard*) hi veuran indefinició o ambigüitat.

El que sembla innegable que està per sobre de les polèmiques i que resulta positiu és que la presentació i el coneixement de «les equivalències entre unes formes i les altres enriquirà el fons lexical de tots els parlants». La pobresa actual en aquest sentit és un punt negatiu que convindria solucionar. Per molt que es vulgui promoure (des de l'acadèmia) un estàndard composicional (com se suposa que és la normativa) i respectuós amb un cert grau de variació dialectal (l'accent), la majoria de parlants continuaran identificant l'estàndard amb la varietat més utilitzada en els mitjans de comunicació de masses, i aquests no semblen ara per ara gaire compromesos amb la diversitat d'accents. En general solem convenir que és bo garantir un estàndard fort i la diversitat dialectal, però a la pràctica la dualitat és complicada. Aquest treball pot contribuir a facilitar l'harmonia dels dos processos de manteniment de varietats.

Una altra aportació de la proposta és la marca del grau de formalitat: quan cal s'indica la pertinença de les formes a registres (varietats funcionals) marcats com a varietats de formalitat alta o baixa; si no s'indica, s'entén que són paraules no marcades i que pertanyen a un registre de formalitat mitjana.

Ja s'han apuntat (vegeu la nota 1) els precedents de la proposta que són obra del mateix Institut d'Estudis Catalans, però l'obra dirigida i editada per Joan Veny es vol situar en la tradició de totes les obres catalanes que, sobretot des d'un punt de vista lexicogràfic, han tractat la qüestió. Per això s'esmenten explícitament, en primer lloc, les *Regles d'esquivar vocables o mots grossers o pagesívols*, que ens fan remuntar al segle xv, i a continuació un bon munt de diccionaris que ens fan recordar la més que generosa producció i història de la lexicografia catalana. S'inclouen i s'esmenten com a punt final d'aquesta història el *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans (1995), el *Diccionari valencià* (1995) de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana i el *Diccionari normatiu valencià* (2014) de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua.

En contrast amb aquesta rica tradició, i ara en relació amb el mètode, es recorda també que per a «la selecció de formes, no disposem d'estudis exhaustius sobre el vocabulari oral bàsic de cada dialecte» (pàgina 9). La remarca ens hauria de fer pensar seriosament com és que encara es pot fer una afirmació així (des de l'autoritat lingüística), i què és el que caldria fer per posar-hi remei: les varietats col·loquials continuen sent en molts casos les parentes pobres. Les fons de la proposta són una llarga sèrie de diccionaris, catàlegs, llibres d'estil i fons lexicogràfics diverses, però s'hi troba a faltar —i molt— el gran

corpus oral que hauria de tenir una llengua com el català, amb més raó encara pensant justament en la gran tradició que té d'estudis (d'altres tipus).

Pel que fa a les dades concretes, la proposta (abreujada com *PEOLC-Lèxic* al llarg de l'obra) inclou un corpus amb 24.038 unitats lèxiques, de les quals 23.125 corresponen al corpus general i 913 a la secció algueresa. Del corpus general, 21.385 unitats són d'àmbit general, és a dir, compartides per dos o més dialectes, i 1.740 són formes d'àmbit restringit (d'un sol dialecte).

Presentació i organització

L'obra es presenta en el «Corpus general», la part majoritària, a continuació la «Secció algueresa» i, per acabar, un «Annex: Unitats lèxiques d'àmbit restringit», amb el conjunt de les formes d'aquesta mena que ja figuren en el corpus general, però classificades per dialectes.

El corpus està organitzat en entrades i subentrades. Les entrades estan ordenades alfabèticament i segueixen els criteris del *Diccionari de la Llengua Catalana de l'Institut d'Estudis Catalans, 2007 (DIEC2)*. Les unitats lèxiques que pertanyen a l'àmbit general són «els mots usats almenys en dos dels cinc dialectes de referència (balear, central, nord-occidental, septentrional i valencià)» (pàgina 12); les unitats lèxiques que pertanyen a l'àmbit restringit són les pròpies només d'un dialecte. La majoria dels mots són d'àmbit general, i es presenten d'una d'aquestes maneres:

- (1) «En forma d'entrades simples» (pàgina 12):
  - (1.1) Sense definició (per exemple, *abdicar, abella, balança, badoc*).
  - (1.2) Amb una definició sintetitzada (per exemple, *ballador¹, ballador², vaporadora*, baguet**).
- (2) «Alternant amb formes concurrents o geosinònimes d'una gran extensió» (pàgina 12):
  - (2.1) «Separades per una barra (/): quan hi ha dues formes al mateix nivell» (pàgina 12), per exemple *espill m. / mirall; mirall m. / espill*.
  - (2.2) «Separades per una fletxa (→): quan, en una parella de mots, l'entrada correspon a una forma que no es considera variant prioritària o no coneix la mateixa tradició que la forma concurrent» (pàgina 13), per exemple *afaitat, m. → afaitada f.*
  - (2.3) «Separades per una coma (,): quan es tracta de variants formals (variants fonètiques i morfològiques)» (pàgina 14), per exemple, *ansa, nansa¹; nansa¹ f. → ansa*.

En l'organització de les entrades, es dona un tractament específic als nivells de formalitat (com ja s'ha indicat), a l'homonímia, polisèmia i sinonímia, a mots o sentits no documentats al *DIEC2*, a mots no admesos, i a les precisions semàntiques i sintàctiques (entre parèntesis). Els mots no admesos es presenten ratllats (per exemple, *aterrissar*), i els no documentats al *DIEC2* amb un asterisc al darrere; d'aquesta mena se'ns distingeixen dos tipus:

(a) «Mots genuïns vàlids per a un registre estàndard² (i variants o accepcions no documentades de mots que figuren al *DIEC2*). Hi són inclosos perquè són genuïns i han arrelat en l'ús oral» (pàgina 18). Per exemple, *escaiar-se** (una salsa), *pikaport**, *prenyat -ada* (aplicat a femella).

(b) «Neologismes amb difusió àmplia als mitjans de comunicació. Des de mots formats per mecànismes de la pròpia llengua, fins a manlleus, que poden conviure amb una forma adaptada» (pàgina 18). Per exemple, *geolocalització**, *performance**, *melodia publicitària* / jingle**.

2. La idea d'un registre estàndard, com es pot comprovar aquí mateix per la terminologia, ha anat guanyant terreny a la concepció de l'estàndard com a varietat dialectal, bastant arrelada en la tradició catalana, sobretot en les etapes inicials d'ús del terme. De fet, aquest canvi de concepció ja es pot resseguir al llarg de la introducció de la proposta de fonètica (1990, 3a ed. 1999).

Aquests casos faran plantejar el mateix que ja va passar amb formes admeses en les propostes d'estàndard oral de fonètica i morfologia: ¿el passaport de “validesa” és aplicable (tal com sembla raonable) a la llengua “no oral”?

Com a resum i síntesi final, la informació d'una entrada i els símbols que la representen són els següents (reproduït de la pàgina 20):

entrada (forma flexiva del femení en *adj.* / forma sencera del femení en *m. i f.*)
 sense documentació al *DIEC2*:*
 quasisinonímia: +
 homonímia: 1,2,3...
 polisèmia: (1), (2), (3)...
 registre formal: ↑
 registre informal: ↓
 informació sintàctica o semàntica: funció gramatical / complement
 obligatori o explicatiu: ()
 categoria lèxica
 llengua d'origen: [ ]
 informació morfològica: plural irregular: [-...] o invariable: [inv.]
 varietat dialectal: ()
 definició: '...'

La síntesi d'informació exposada és més que lloable, i converteix la proposta d'estàndard oral de lèxic en un autèntic diccionari, amb gairebé 400 pàgines d'informació atapeïda i útil. La consulta no sempre és senzilla (perquè costa recordar alguns símbols, i perquè la informació s'ha hagut de sintetitzar).

Valoració final: mancances i aportacions

En l'avinentsa d'una avaluació final de qualsevol obra destaquen sempre el que en un extrem serien els defectes o mancances, més o menys flagrants, i en l'altre les aportacions i troballes, més o menys resplendents. En aquesta obra, no hi ha defectes o aspectes negatius notoris, i realment tot el que s'hi aporta és un material realment valuós. Sempre es pot criticar, això sí, una obra pel que no arriba a fer (tot i que no és gaire just, sovint). En aquest cas concret podríem dir, com a molt, que la proposta no arriba a camps que també són importants: posem per cas la fraseologia (colloquial / no marcada / formal, per exemple) o a una part del lèxic colloquial (que es podria pensar que no és propi ni tan sols de varietats informals). Per exemple, pel que fa a la fraseologia, tot i que tenim molta informació sobre *olla* (amb tres entrades), no en tenim sobre *anar-se'n (de) l'olla* ('perdre el cap'), i no sabem si és adequada o no (almenys informalment); el fet és que es pot sentir sovint per ràdio i per televisió, sobretot en programes esportius (*se n'hi ha anat l'olla* o *anar-se'n de l'olla*, etc.). Per exemple, no hi ha termes com *tatà* o *tatano*, que sí que apareixen en algun diccionari (i en el nom d'una revista infantil), ni *encolomar* (però *entabonar*, sí). El contrast entre recollir *cavallitos* (ratllat, això sí) i no recollir *tatà/tatano* és difícil de comprendre i fa trontollar una mica la muntura (encara que no deixa de ser un detall, ja se sap que un diccionari és un univers de casuístiques).

Alguna definició és millorable, com també és lògic tenint en compte les quantitats de termes que es manegen. *Topless** no és 'biquini sense els sostenidors' (pàgina 316), es pot fer amb altres vestimentes o banyadors («Manera femenina de vestir que deixa els pits nus», a *Optimot*); en canvi, *fer topless** sí que és 'anar amb els pits nus en públic' (pàgina 316). Una *virolla* no és necessàriament una 'volta completa d'un vehicle sobre el seu eix vertical' (pàgina 335), definició que també recull *Optimot*; el gir pot ser incomplet (mig, 180 graus) o més que "complet" (per exemple, un gir sencer de 360 graus i mig

més), el que importa és la pèrdua de control i direcció del cotxe com a conseqüència d'una derrapada excessiva.

Les marques d'informalitat de vegades són discutibles, i també de vegades sembla que hi ha algun descuit (*conya* no en té, però tota la resta de les famílies de *cony* i *collons*, sí, com és esperable). *Tocar el dos* no està marcat com a informal, però *guillar*, sí; *partir* no està marcat com a formal (i a l'altre extrem, termes com *pirar(-se)* o *obrir-se*, o expressions com *fotre el camp*, no hi són). *Embutxacar* tampoc no està marcat com a informal (per a molts parlants ho és, però sembla que no per a d'altres —alguns periodistes i locutors de ràdio o televisió inclosos—). En el fons, ¿com ho podem saber del cert, si no tenim corpus? Acaba pesant més l'experiència personal en l'ús de la llengua que les dades objectives i comptables sobre aquest ús. I un procés d'estandardització és, per descomptat i per sobre de tot, social i col·lectiu, no pas personal o individual.

En definitiva, les possibles mancances són d'aquest tipus, i ens fan pensar en dues llacunes de proporcions molt considerables, però no atribuïbles a l'obra: la d'una proposta de sintaxi estàndard (que aclariria també casos com el dels règims d'alguns verbs) i sobretot la de la consulta d'un corpus oral representatiu de la llengua catalana actual, dit sigui fent èmfasi en el terme *representatiu*: geogràficament, socialment, generacionalment, funcionalment. Tenim muntanyes de diccionaris, però de corpus orals només algun pujolet.

Saltem ara, per acabar, al costat positiu, que en aquest cas és clarament el dominant. Que un volum com el present resultarà molt útil, és més que evident, però no per això s'ha de deixar de dir. Que és lloable que la institució normativa (l'acadèmia o l'autoritat lingüística) el promogui, també. I que la feina està molt ben feta, com era esperable atesa l'experiència i saviesa de Joan Veny, també. El volum és original (no hi ha gaires obres anàlogues o paral·leles en altres llengües), i aconsegueix els objectius bàsics que es proposa, tant en la missió d'ordenar (o *proposar* d'ordenar) les distincions i possibilitats dialectals geogràfiques (regionals), com en la missió d'ordenar la variació funcional, amb els tres nivells distingits de formalitat, classificació que esdevé un molt bon complement per al diccionari normatiu (i que afina molt més que les assajades en algun diccionari, ple d'incongruències).

Si el català s'acabarà salvant o no, és un tema actual (i etern) que sortosament no ens correspon de ressenyar ni comentar. En tot cas, si no se salva, no serà perquè no apareguin bones propostes, com aquest llibre, fruit d'un treball de molts anys i de molta paciència. Alegrem-nos, doncs, de l'aparició d'un volum d'aquesta mena i felicitem per la feina feta l'editor, totes les persones que hi han col·laborat i la institució que l'ha promogut.

Lluís PAYRATÓ
Universitat de Barcelona

LO VECCHIO, Nicholas (2021): *Dictionnaire historique du lexique de l'homosexualité. Transferts linguistiques et culturels entre français, italien, espagnol, anglais et allemand*. Strasbourg: Editions de linguistique et de philologie, 515 p.

Dentro de la colección *Travaux de Linguistique Romane (TraLiRo)*. *Lexicologie, onomastique et lexicographie* acaba de ver la luz este trabajo de Nicolas Lo Vecchio. El estudio, presentado en forma de diccionario, indaga en las etimologías y en el devenir histórico, morfológico, lexicográfico, pragmático, ideológico y sociolingüístico de un campo semántico poco estudiado hasta la fecha: el del léxico relacionado con la homosexualidad.

El abordaje de esta cuestión se ha hecho desde una perspectiva plurilingüe y comparativa, pues la obra que damos a conocer recoge las particularidades de un corpus —sobre el que tradicionalmente se ha dejado sentir el peso del tabú lingüístico— en cinco lenguas distintas: tres románicas (francés, italiano y español) y dos germánicas (inglés y alemán). No obstante, el idioma vehicular es el francés, elec-